

Vapaa-ajan asuminen – irtautumista, autonomiaa ja luonnonläheisyyttä

Kirsti Ahlqvist

Tarkastelen tässä artikkelissa suomalaisen vapaa-ajan asumisen muotoutumista, siihen liittyviä merkityksiä, ristiriitoja ja tulevaisuuden näkymiä. Vapaa-ajan asumisen laajeneminen on liittynyt modernin palkkatyöyhteiskunnan muotoutumiseen, jossa keskeistä on ollut työn ja vapaa-ajan selkeä erottaminen toisistaan. Vapaa-ajan asumisen keskeinen merkitys on ollut sen tarjoamassa vastapainossa työ- ja kaupunkielämälle. Myös mahdollisuus toteuttaa itseään vapaa-ajan asumisen toiminnoissa ilman ulkoista pakkoa on merkityksellistä. Ympäristö ja luonnonläheisyys ovat tärkeitä arvoja vapaa-ajan asumisessa, mistä syystä ympäristössä tapahtuvat muutokset aiheuttavat ristiriitoja. Vapaa-ajan asumisen moninaisuus on ollut seurausta sen kehittymisen historiallisesta monikerroksellisuudesta. Nykyiset yhteiskunnan rakennemuutokset mahdollistavat asumisen aikaisempaa joustavammat käytännöt. Tällöin kakkosasuminen on yleistymässä perinteisen kesämökkeilyn rinnalle. Muutokset ovat kuitenkin paljolti riippuvaisia yleisen vaurastumisen ja sen jakautumisen kehityksestä sekä teknologian ja palvelurakenteen tarjoamista mahdollisuuksista toteuttaa ekologisesti kestävä vapaa-ajan asumista.

Vapaa-ajan asuminen on suomalaisille hyvin merkityksellinen asia ja se on elämänmuotona periytynyt monille jo usean sukupolven takaa. Mökkejä Suomessa on lähes 500 000 ja noin neljännes kaikista kotitalouksista omistaa sellaisen. Loppuvuonna 2006 toteutetun kyselyn mukaan runsas 70 prosenttia 18 vuotta täyttäneistä suomalaisista oli viimeksi kuluneen vuoden aikana viettänyt aikaa vapaa-ajan asunnolla (Hirvonen & Puustinen 2008, 47). Suurin osa suomalaisten mökeistä on raken-

nettu neljän vuosikymmenen aikana eli 1960–1990-luvuilla. Rakentamisen lisäksi myös maalaistaloja ja muita rakennuksia on siirtynyt vapaa-ajan asunnoiksi. Vapaa-ajan asumisen suosio on edelleen kasvamassa. Huolimatta siitä, että uusien vapaa-ajan asuntojen rakentaminen on jonkin verran hidastunut huippuvuosistaan, niitä valmistuu edelleen taaseen tahtiin.

Yleensä vapaa-ajan asumiseen liitetään kuva rannalla sijaitsevasta, pienehköstä ja vaatimattomasti varustetusta saunamökistä. Tämä kuva pitääkin osaltaan paikkansa, sillä runsaimman rakentamisen aikakaudella rakennettiin nimenomaan pieniä ja vaatimattomasti varustettuja mökkejä. Uudet mökit 1990-luvulta lähtien ovat olleet sen sijaan suurempia ja paremmin varustettuja. Vapaa-ajan ja varallisuuden lisääntyessä on noussut esiin myös uudenlaisia vapaa-ajan asumisen muotoja.

Suomalaisella mökkeilyllä ja vapaa-ajan asumisella on monenlaisia juuria. Vapaa-ajan asumisen moninaisuuteen on vaikuttanut sen historiallinen kerroksellisuus. Yleistyessään ilmiö on myös muuttanut muotoaan. Yhtenä lähtökohtana voidaan pitää rannikoille ja saaristoon rakennettuja kalamajoja, jotka toimivat leposuojana pitkinä kalastusrupeamina. Kyseessä ei ollut alun perin vapaa-ajan asuminen vaan välttämättömien elintarpeiden hankinta tai elinkeinon harjoittaminen. Kala- ja metsästysmajat ovat toimineet myös vapaa-ajan vieton paikkoina. Kuuluisin kalamaja Suomessa lienee Venäjän keisarillisen perheen vapaa-ajan viettopaikka Langinkoskella, jossa perhe vietti perinteistä suomalaista mökkielämää, jota kuvataan seuraavasti:

Langinkoskella keisariperhe vietti yksinkertaista elämää. Keisari oli hyvin lapsirakas ja hän vei nuorimmat lapsensa marjaan ja sieneen. Keisarilliset pukeutuivat yksinkertaisesti ja söivät yksinkertaista ruokaa. Keisarinna Dagmar oli ruoanlaittotaiteinen ja Langinkoskella hän saattoi omistautua tällä harrasteelleen, mutta hän ei pitänyt astianpesusta. (Langinkosken museo 2009.)

Huvilakulttuurin perinne alkoi 1800-luvun lopulla, jolloin kaupunkien säätyläiset siirtyivät kesäkuukausien ajaksi maalle huviloihinsa. Huviloita oli 1900-luvun alussa noin tuhat. Tuolloin huvilat olivat varsin suu-

ria ja koristeellisia. Niihin kuului iso puutarha, josta palvelijat huolehtivat. Huvilat ilmaisivatkin omistajiensa statusta. Huvilan hankintaan ryhtyivät 1920-luvulla keskituloiset virkamiehet ja toimihenkilöt sekä ammattitaitoinen työväestö. (Vuori 1966, 29, 74). Kesämökkien yleistyminen nopeutui ensimmäisen kerran 1940-luvulla. Huviloiden koko pieneni, ja voidaankin puhua mökkeilykulttuurin alkamisesta. Mökit olivat pieniä, koska keskeistä ei ollut enää statuksen osoittaminen vaan ulkoilmaelämän vietto. Vasta 1960-luvulla mökit yleistyivät hyvin nopeasti. Tähän vaikutti erityisesti vuosilomalain muutokset, joiden seurauksena lauantait tulivat vapaapäiviksi. Kaupungeissa asunut keskiluokka alkoi hankkia kesämökkejä lomanviettopaikoikseen. Eniten mökkejä valmistui 1980-luvun nousukaudella (Melasniemi-Uutela 2004, 146).

Toinen mökkeilyyn liittyvä perinne ovat siirtolapuutarhat, jotka alkoivat yleistyä Suomessa 1900-luvun alussa. Ne tulivat Suomeen Saksan, Tanskan ja Ruotsin kautta. Saksassa 1800-luvulla luostarit, kaupungit ja tehtaat järjestivät työläisperheille puutarhapalstoja, joilla nämä voivat viljellä elintarpeita ja viettää terveellistä ulkoilmaelämää. Siirtolapuutarhat yleistyivät samoihin aikoihin, kun työaika rajoitettiin 8 tuntiin. Suomeen ensimmäinen siirtolapuutarha perustettiin vuonna 1916 Tampereen Hatanpään kaupunginosaan. Edelleen siirtolapuutarhat ovat suosittuja, niitä on noin 40 ja uusia alueita perustetaan edelleen. (Siirtolapuutarhaliitto 2009.)

Mökin omistaminen on ollut aina näihin päiviin asti riippuvaista sosioekonomisesta asemasta ja sen yleistymisen on noudattanut ns. valumisteoriaa. Tämän mukaan ylempien sosiaaliluokkien kulutustavat pyrkivät siirtymään vähitellen myös alemmille sosiaaliryhmille. (Veblen 2002, alkup. 1899.) Ylempien toimihenkilöiden ja yrittäjien mökkeily on aina 1960-luvulta asti ollut muita ryhmiä yleisempää. Tasoittumista kuitenkin tapahtui jonkin verran jo 1970- ja 1980-luvuilla, mutta erot ovat edelleen näkyvissä. Nykyisin eläkeläiset ovat yksi merkittävä mökkeilyjärjelmä, mutta myös tässä ryhmässä sosiaaliluokkien väliset erot ovat nähtävissä. (Melasniemi-Uutela 2004, 149). Vapaa-ajan asumisen suosiota on perusteltu suomalaisen kaupunkikulttuurin nuoruudella ja ihmisten kaipuulla luonnonläheiseen traditionaaliseen elämänmuotoon. Kesämökkeilyn katsotaan nykyisin olevan erityisen merkityksellistä

suurten ikäluokkien sukupolvelle, jonka juuret ovat maalla ja joka on kokenut yhteiskunnan rakennemuutoksen, kaupungistumisen ja elintason nousun (Karisto 2006, 123, 130). Myös nuoret ovat varsin kiinnostuneita mökkeilystä. He harvoin omistavat mökkiä, mutta käyvät vanhempiensa tai tuttaviansa vapaa-ajan asunnoilla. (Hirvonen & Puustinen 2008, 108.)

Vapaa-ajan asunto on käsitetty vastavoimana modernille, kaupunkimaiselle, liikkuvalle ja juurettomalle elämälle. Se on nähty tukikohtana kotiseudulla tai maaseudulla ja pysyvyyden edustajana muuttuvassa maailmassa. (Aho & Ilola 2006, 72–73). Mutta voisiko vapaa-ajan asumisen suosiota tulkita myös toisin eli osana modernia kulutuskulttuuria? Kun traditionaalista kulutusta leimasi puute, säästäväisyys, rituaalisuus ja yhteisöllisyys, niin modernin kulutuskulttuurin yksi keskeisimmistä piirteistä on valintojen vapaus, niiden moninaistuminen, eriytyminen, ja yksilöllistyminen. Kulutuksella etsitään mielihyvää ja elämyksiä sekä rakennetaan identiteettiä.

Tarkastelen tässä artikkelissa suomalaisen vapaa-ajan asumiseen liitettyjä merkityksiä ja odotuksia, näihin liittyviä ristiriitaisuuksia ja konflikteja sekä vapaa-ajan asumisen tulevaisuuden näkymiä. Näkökulmani artikkelissa on vapaa-ajan asumisen moninaisuus sekä siinä limitteivät modernin ja traditionaalisen elämäntavan käsitykset, arvostukset ja käytännöt. Vapaa-ajan asumisen yhteydessä Ilmo Massa käyttää käsitettä ”elämäntavan kaksoismorfologia” eli kaksimuotoisuus, jolla hän tarkoittaa kesämökkielämän ja kaupunkielämän eroamista toisistaan, mutta myös kytkeytymistä monella tavoin toisiinsa. Vapaa-ajan asuminen on monin tavoin riippuvaista modernin infrastruktuurin toimivuudesta, kuten vähittäiskaupan verkostoista ja tieverkostoista, vaikka esimerkiksi mökin vaatimaton varustus saattaa olla tietoinen valinta. (Massa 2006, 115.)

Artikkeli perustuu ”Vapaa-ajan asumisen ekotehokkuus” -tutkimusprojektin (VAPET) yhden osahankeen yhteydessä kerättyyn aineistoon, jossa selvitettiin vapaa-ajan asukkaiden mökkeilyynsä liittämiä merkityksiä, tarpeita, tulevaisuuden näkymiä sekä käsityksiä tietyistä uusista teknologioista ja käytännöistä, jotka saattaisivat parantaa vapaa-ajan asumisen laatua ja ekologisuutta. VAPET-hanke kuuluu ympäris-

töministeriön ympäristöklusterin tutkimusohjelmaan. (Kasanen 2006.) Tutkimusmenetelminä käytettiin ryhmähaastatteluita ja lomakekyselyä. Tutkimukseen osallistujat rekrytoitiin Helsingissä huhtikuussa 2007 pidetyillä Mökkimessuilla. Tutkimuksen esittelypiste oli Saaristoasiain neuvottelukunnan näyttelyosaston yhteydessä. Kiinnostuneille vapaa-ajan asunnon omistajille kerrottiin tutkimuksesta ja heille annettiin tutkimuksen esite. He täyttivät ilmoittautumislomakkeen yhteystietoineen. Ilmoittautumislomakkeita saatiin kaiken kaikkiaan 40. Koska tutkimusta suunniteltaessa ajatuksena oli saada kokemuksia myös uusien käytäntöjen varhaisilta omaksujilta, mukaan rekrytoitiin muutamia niin sanottuja kärkikäyttäjiä. Kärkikäyttäjät olivat jonkin uuden teknologian tai vaihtoehtoisen palvelumuodon varhaisia omaksujia. Vapaa-ajan asukkaita haastateltiin vuoden 2007 toukokuussa neljässä ryhmässä. Tutkimukseen osallistuneet runsaat 30 vapaa-ajan asunnon omistajaa olivat pääosin kotoisin pääkaupunkiseudulta ja heidän vapaa-ajan asuntonsa sijaitsivat ympäri Suomea. Iältään tutkimukseen osallistujat olivat enimmäkseen 50 vuotta täyttäneitä ja vajaa kolmannes heistä oli eläkkeellä. Kotitalouksiin kuului yleisimmin yksi tai kaksi jäsentä. Vastaa-jien tulotaso vaihteli jonkin verran, mutta kaiken kaikkiaan se oli yleiseen tulotasoon verrattuna varsin korkea. (Ahlqvist ym. 2008, 11.) Näiltä ominaisuuksiltaan osallistujat muistuttivatkin suomalaisia vapaa-ajan asunnon omistajia. Vapaa-ajan asunnon omistus painottuu 50–74-vuotiaiden ikäluokkaan sekä keski- ja suurituloisiin kotitalouksiin (Perrels & Kangas 2007; Pitkänen & Kokki 2005).

Vapaa-ajan asumisen merkitykset

Vapaa-ajan asukkaaksi päädytään hyvin erilaisten polkujen kautta ja tämä osaltaan vaikuttaa siihen, mikä mökkeilyssä on tärkeää ja millaista mökkeilyä halutaan harrastaa. Tutkimuksessamme ryhmittelimme vapaa-ajan asukkaat neljään ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostivat ne, joille mökkeily on lapsuudesta peritty tapa. Aikuisiällä mökkeilyä oli jatkettu joko perinnöksi saadulla tai itse hankitulla mökillä. Tällöin mökkeilyyn oli kasvettu eikä sitä tarvinnut erikseen perustella eikä ky-

seenalaistaa. Suomessa vapaa-ajan asumisen perinne on niin pitkä, että mökkeilyä voidaan harrastaa jo viidennessä sukupolvessa. Haastatteluihimme osallistui myös sellaisia vapaa-ajan asukkaita, jotka viettivät vapaa-aikaansa isovanhempiensa rakentamassa vapaa-ajan asunnossa ja joilla kasvamassa oli jo kaksi seuraavaa mökkeilijäsukupolvea. Yksi näkökohta vapaa-ajan asumisen traditionaalisuuteen onkin vapaa-ajan asumisessa itsessään. Tähän liittyy myös ajatus ylläpitää perinteitä säilyttämällä rakennus ja tilat mahdollisimman ennallaan.

Hyvin lähellä edellistä ryhmää olivat suvun perinteen vaalijat, joille vapaa-ajan asunto oli nimenomaan suvun kohtaamispaikka, jossa oli mahdollista siirtää suvun perinteitä ja tapoja nuoremmille sukupolville. Kolmannen vapaa-ajan asukkaiden ryhmän muodostivat aloittelevat mökkeilijät, jotka ovat aloittaneet mökkeilynsä vasta aikuisiällä. Tällöinkin mökkipaikka oli usein hankittu suvun vanhalta asuinpaikkakunnalta tai omalta kotiseudulta. Kyse on siinä mielessä ollut paluusta juurille. Toisaalta vapaa-ajan asunto on voitu hankkia myös kokonaan vieraalta paikkakunnalta. Tuttuutta edustaa tällöin se, että lapset ja lapsenlapset asuvat tai mökkeilevät siellä. Merkityksellistä on yhdessäolo perheen kanssa, ei niinkään paikkakunta.

Kun kaikille kolmelle edellä kuvatulle ryhmälle suvun ja perheen merkitys mökkeilyssä on keskeistä, neljäs ryhmä, jonka nimesimme uramökkeilijöiksi, poikkeaa näistä. Näille mökkeily oli vähiten sidoksissa mihinkään tiettyyn paikkaan tai sosiaaliseen yhteisöön. Mökin omistajaksi oli voitu päätyä siten, että mökki-innostus oli saanut alkunsa matkailutyypisistä vuokramökkeilyistä, mutta sittemmin oman mökin hankkiminen oli alkanut kiinnostaa enemmän. Haastateltavien joukossa oli myös sellaisia, jotka olivat vaihtaneet jo useamman keran mökkiä. Jotkut kertoivat, etteivät välttämättä olleet vielääkään asettuneet lopullisesti aloilleen, vaan että nykyinen mökki vaihdetaan tulevaisuudessa toiseen. Keskeisiä syitä mökin vaihtoon olivat mökin tai sen ympäristön ominaisuudet. Vapaa-ajan asunto saatettiin nähdä myös hyvänä sijoituskohteena.

Traditionaalisuus totuttuina elämäntapoina sekä suvun perinteiden säilyttäminen luonnehti kolmen ensimmäisen mökkeilijäryhmän vapaa-ajan asumista, kun taas uusien elämysten etsiminen oli ominaista vii-

meiselle ryhmälle. Mökkeilyhistoria vaikuttikin omalta osaltaan siihen, minkälaisia merkityksiä vapaa-ajan asukkaat mökkeilyynsä liittivät.

Viime aikoina tehdyissä tutkimuksissa (esim. Pitkänen & Vepsäläinen 2005; Aho & Ilola 2006; Komulainen 2007; Hirvonen & Puustinen 2008) vapaa-ajan asumisen keskeisiksi merkityksiksi ovat nousseet luonnonläheisyys ja hiljaisuus sekä mahdollisuus omaan rauhaan, arjesta irtautumiseen ja rentoutumiseen. Vapaa-ajan asunto tarjoaa paikan autonomialle ja itsensä toteuttamiselle sekä suvun yhteisöllisyydelle ja perinteiden siirtämiselle sukupolvelta toiselle.

Tekemiemme haastattelujen perusteella yksi keskeinen vapaa-ajan asunnon merkitys mökkeilijöille oli sen tarjoamassa vastapainossa ja vaihtelussa kaupunki- ja työelämälle. Mökki on paikka, jossa irtaudutaan kiireestä ja aikataulujen paineesta rentoutumaan rauhalliseen ympäristöön. Tämä merkitys korostui nimenomaan lomamökkeilyn yhteydessä ja liittyy moderniin käsitykseen työ- ja vapaa-ajan jyrkästä erottamisesta. Osalle vastaajista vapaa-ajan asunto on myös rauhallinen ja mieluisa ympäristö tehdä työtä. Virpi Komulaisen (2007) tutkimuksen perusteella etätöiden tekemisellä pyritään elämänlaadun parantamiseen. Tällöin syy mökille vetäytymiseen on irtaantuminen työhön, ei työstä. Vapaa-ajan asunto tarjoaa työrauhaa luonnonläheisessä ja itselle merkityksellisessä paikassa. Etätö auttaa myös jaksamaan ja jatkamaan työelämässä.

Koska vapaa-ajan asukkaat mieltävät mökkeilyn nimenomaan vastapainoksi kaupunkielämälle, sen tulee olla sitä myös toiminnoiltaan ja ominaisuuksiltaan. Mökin pitää olla erilainen kuin kaupunkiasunto ja siellä tulee tehdä eri asioita kuin kaupunkiympäristössä. Tämä moderniin kulutuskulttuuriin liittyvä elämäntavan eriyttämisen tarve osaltaan korostaa mökkeilyn traditionaalisia piirteitä. Mikä olisi enemmän vastapainoa kiireiselle ja teknistyneelle kaupunkielämälle kuin luonnonläheinen ja vaatimaton mökkeily? Alkeellisissa oloissa on oma eksootiikkansa, jonka mökkien varustelutason nostaminen voi hävittää. Mökkeily ei saa muistuttaa liiaksi kaupunkiasumista. Tämä saattaa osaltaan jonkin verran hidastaa mökkien varustetason nostamista tulevaisuudessa. Mökkielämän erottaa kaupunkielämästä myös siellä suoritettavat askareet. Mökillä tehdään asioita, joita kaupunkiasunnossa ei ole mah-

dollista tehdä tai ei edes haluta tehdä. Tällaisia toimintoja ovat kalastus ja marjastus, mökin kunnostustyöt, saunominen ja uiminen. Liittyvätkö nämä toiminnot perinteisen elämänmuodon kaipuuseen, esimerkiksi miehiseen rakentamiseen ja itse tekemisen perinteeseen vai nykyaikaiseen itsensä toteuttamiseen, elämysten etsimiseen ja identiteetin rakentamiseen ympäristöä muokkaamalla?

Itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin liittyvät läheisesti vapauden ja autonomian teemat, jotka nousivat haastatteluissamme tärkeiksi mökkeilyn merkityksiksi. Autonomia merkitsee tässä yhteydessä mahdollisimman suurta valinnanvapautta tehdä, mitä haluaa ja miten haluaa. Se merkitsee myös riippumattomuutta ja etäisyyttä muista ihmisistä. Vaikka sosiaalisuus eli kanssakäyminen perheen, suvun ja ystävien kanssa on tärkeää, myös tämän haluttiin olevan vapaaehtoinen valinta. Esimerkiksi oman mökin rakentamista perusteltiin haastatteluissamme pääsemisellä pois sukulaisten nurkista. Työ- ja arkielämässä monet kokevat olevansa riippuvaisia toisten tahdosta ja toiveista sekä suoritus- ja aikatauluista. Vapaa-ajan asunnolla tällaisia pakkoja ei ole ja siellä voi elää itseään varten.

Autonomiaan liittyä myös mökkiläisten käsitys siitä, että heidän toimintaansa vapaa-ajan asunnolla tulisi säädellä mahdollisimman vähän. Esimerkiksi kuntien rakentamiseen ja jätehuoltoon liittyvät säädökset saatettiin kokea byrokraattisiksi ja kansalaisia eriarvoisesti kohteleviksi. Huolta, epävarmuutta ja tyytymättömyyttä aiheuttaviksi asioiksi vapaa-ajan asukkaat mainitsivat myös mahdolliset kuntaliitokset, rakennusluopaehtojen, maksujen sekä palveluiden laadun vaihtelun kunnittain sekä ylipäätään kaikki kaavoitusta koskevat asiat. Monet vapaa-ajan asukkaat suhtautuivat kriittisesti esimerkiksi uusiin jätevesisäädöksiin sekä Natura-alueiden muodostamiseen.

Luonnonläheisyys on mökkeilyn merkityksistä keskeinen. Erityisesti järvet ja meri saaristoinen olivat monille tutkimukseemme osallistuville tärkeitä, samoin puhdas ja raikas hengitysilma. Luontoon liittyi myös rauha ja hiljaisuus sekä mahdollisuus esitellä lapsille erilaisia luonnonilmiöitä. Traditionaalisessa yhteisössä luonnon tehtävänä oli taata ihmisten elinmahdollisuudet. Palkkatyöhön ja kaupunkiin muuttaminen muutti ihmisten luontosuhdetta. ”Hyödytöntä” luontoa

on alettu kunnioittaa (Vuori 1966, 30). Luonto on nykyisin havainnoinnin kohde ja esteettisyyden kokemisen paikka. Maisema ja käsitys siitä, millainen sen tulee olla, on piirtynyt suomalaisten mieliin jo itsenäistymisen ajalta, jolloin muotoutui käsitys suomalaisesta kansallismaisemasta järvineen ja metsineen (Pitkänen & Vepsäläinen 2005, 177). Luonnonläheisyyden etsinnästä tuli tietoinen projekti, jonka perimmäisenä tarkoituksena on etsiä omaa identiteettiä ja paikkaa maailmassa (Hirvonen & Puustinen 2008, 100).

Vapaa-ajan asumisen merkityksiä – luonnonläheisyyttä, hiljaisuutta, rentoutumista ja autonomian pyrkimyksiä – voidaan tulkita perinteisen maalaisen elämänmuodon kaipuuna. Kyse saattaa kuitenkin olla enemmänkin kuluttajien vaihtelunhalusta, elämysten etsimisestä sekä identiteetin rakentamisesta kuin kaipuusta juurille ja perinteiseen vaatimattomaan elämään. Tällöin vapaa-ajan asuminen tulisi nähdä osana modernia kulutuskulttuuria. Vanhan säilyttäminen ja vaaliminen on myös yksi kulutustyyli.

Mökkeilyn odotusten ja todellisuuden väliset ristiriidat

Vapaa-ajan asumisen merkityksissä korostuvat vastapaino kaupunkielämälle, autonomia sekä luonnon kauneuden ja -rauhan kokeminen. Miten nämä käsitykset ja odotukset sitten vastaavat todellisuutta? Tarkastelen seuraavaksi, miten hyvin vapaa-ajan asukkaiden ympäristöä koskevat odotukset ovat toteutuneet, minkälaisia muutoksia ympäristössä on tapahtunut ja minkälaisia ristiriitoja muutoksiin on liittynyt.

Vapaa-ajan asukkaiden toiveita ja käsityksiä ympäristöstä voidaan jäsentää ympäristökonfliktin käsitteen avulla. Ympäristökonflikti liittyy tilanteisiin, joissa ympäristönkäyttö tiettyihin tarkoituksiin vaikuttaa eri ihmisryhmiin eri tavoin. Käsitykset mahdollisista toimenpiteistä eroavat ja niistä koituvat hyödyt ja haitat jakautuvat epätasaisesti. Ne voivat liittyä luonnonsuojelualueen perustamiseen syin, jotka eivät välttämättä vastaa alueen asukkaiden käsityksiä. Esimerkkinä voi olla myös jonkin luonto- tai kulttuurisen arvon tuhoaminen rakennustoiminnan seurauksena. (Lehtinen 2003.)

Seuraavassa esitetyt näkökohdat perustuvat suurelta osin vastauksiin, joita saimme tutkimuksemme haastattelukysymykseen: ”Oletteko tyytyväinen mökkipaikkakuntanne ympäristöön ja ympäristönsuojeluun?” Kysymys nosti esiin monenlaisia vapaa-ajanasunnon ympäristöön ja sen käyttöön liittyviä asioita, ongelmia ja ristiriitoja. Vastauksissa ilmenneet ympäristöä koskevat muutokset ja niistä seuraavat ongelmat on seuraavassa jäsennetty kolmeen ryhmään, jotka liittyivät *maaseudun rakennemuutokseen, yhdyskuntarakenteen muutokseen sekä luonnonympäristön muutokseen.*

Maaseudun rakennemuutos ja unelma ”elävästä maaseudusta”

Maatalous ja sen mukana maaseutu ovat menneiden vuosikymmenten aikana muuttuneet merkittävästi. Maanviljely on vähentynyt ja tilat ovat suurentuneet. Maatalous on yksipuolistunut ja muuttunut teollisuusmaiseksi kasvaneiden tuottavuusvaatimusten vuoksi. Usealla tutkimuksemme osallistuneella, varsinkin hieman iäkkäällä vapaa-ajan asukkaalla oli mielessään nostalginen ja romantisoitu mielikuva 1950-luvun maaseudusta, sen kulttuurista ja maisemasta, jossa kotieläimet käyskentelivät pelloilla ja heinätyöt tehtiin yhteisvoimin talkoilla. Useat kokivat monimuotoisen maatalouden ja kulttuurisen maatalousmaiseman häviämisen suurena menetyksenä. Tämä muutos on vaikuttanut myös siihen, että kanssakäyminen paikallisten asukkaiden ja mökkiläisten välillä on vähentynyt, kun sille ei enää löydy luontevia tapoja. Aikaisemmin osa elintarvikkeista – ainakin maito – haettiin mökkiä lähellä olevasta maatalosta. Nykyisin, mikäli maataloutta vielä harjoitetaan, se on niin erikoistunutta ja säädeltyä, että maitoa ei maitotiloilta enää myydä suoraan kuluttajille. ”Elävä maaseutu” katoaa. Tämä ilmenee myös maisemassa siten, ettei näkyvillä ole kotieläimiä. Viljelyn ja laiduntamisen väheneminen on lisännyt myös ympäristön pusikoitumista, jolloin avarat pelto- ja rantamaisemat ovat kadonneet.

Maaseudun säilyminen monipuolisena kyläyhteisönä liittyy oleellisesti mökkeilyn sosiaaliseen merkitykseen ja sen palveluinfrastruktuurin toimivuuteen, joka on vapaa-ajan asumiselle välttämätöntä. Kyläyhteisön säilymisen koetaan lisäävän turvallisuutta, tiedon saantia, viih-

tyvyyttä ja kanssakäymistä paikallisten asukkaiden ja mökkiläisten välillä. Huoli maaseudun autioitumisesta liittyi myös palveluiden saatavuuden heikentymiseen. Kyläkauppojen häviämisen lisäksi uhkana on julkisen liikenteen loppuminen haja-asutusalueilla, jolloin autottomien vapaa-ajan asukkaiden liikkuminen paikkakunnalla tulee vaikeaksi. Lisäksi pelkona on, että tiettyjä erityistä ammattitaitoa vaativia palveluita ei enää jatkossa ole saatavissa. Näitä ovat ennen kaikkea uudis- ja korjausrakentamiseen liittyvät tehtävät. Vaikka vapaa-ajan asukkaat mielelläni tekevät mökillään kaikkea sitä, mihin taidot riittävät, ammattityöt, kuten muuraus, sähkötyöt tai laitteiden huollot, halutaan usein jättää ammattilaisille. Nykyiset vapaa-ajan asukkaat kaipaavat myös monipuolisia vapaa-ajan- ja kulttuuripalveluita sekä elintarvikeliikkeisiin laadukasta ja monipuolista hyödykevalikoimaa. Palveluiden huono saatavuus vähentää vapaa-ajan asukkaiden arkielämän sujuvuutta ja viihtyvyyttä mökkipaikkakunnilla. Elävä maaseutu merkitsee vapaa-ajan asukkaille toisaalta perinteistä maaseutumaisemaa kiinteine kyläyhteisöineen sekä hyvin toimivaa modernia palveluinfrastruktuuria korkeine ammattitaitovaatimuksineen sekä erikoispalveluineen.

Yhdyskuntarakenteen muutos

Yhdyskuntarakenteen muutos liittyy läheisesti edellä kuvattuun maaseudun rakennemuutokseen. Yhdyskuntarakenne on viime vuosina hajautunut, mikä tarkoittaa, että vakituisia asuntoja on rakennettu myös haja-asutusalueille. Muuttoliike on kohdistunut suurten kaupunkien lähialueille niin sanottuihin kehyskuntiin, kun kaupungeista on siirrytty rauhallisemmille ja kustannuksiltaan edullisemmille asuinsijoille. Tämä on saattanut johtaa tilanteisiin, joissa vapaa-ajanasunnot ja uudet vakituiset asunnot sijaitsevat lähellä toisiaan. Tällöin ei aina ole voitu välttyä konflikteilta, koska vapaa-ajan asuminen ja vakituinen asuminen poikkeavat toisistaan tavaltaan ja tyyliältään. Uudisrakentamisessa ei ole enää kysymys perinteisestä maaseutuasumisesta, johon kuuluu maaseudulla työskentely sekä maaseudun elämäntavan noudattaminen. Uudet asukkaat muuttavat usein läheisestä kaupungista, jossa heidän työpaikkansa edelleen säilyvät. Elämäntapaa luonnehtii edelleen kau-

punkimaisuus, johon liittyy runsas autolla tapahtuva vapaa-ajan liikuminen ja palveluiden käyttö (Perrels 2008, 150). Mökkiasukkaiden ja vakituisten asukkaiden välejä saattavat hiertää liikenne- ja meluhaitat, mutta myös elämäntapojen ja arvostusten eroista aiheutuvat ristiriidat. Eräs haastattelussamme mukana ollut vapaa-ajan asukas ilmaisi asian seuraavalla tavalla:

Nyt tämä mökin kohtalo on se, että se jää omakotiasutuksen alle. Se ei palvele minua enää mökkinä, vaan minä tunnen olevani siellä pahasti tiellä näille suurille ja rikkaille rakentajille. Sen vuoksi on nyt sitten tavallaan pakokauhu, joka ajoi minut hankkimaan tällöisen viikkolomaosakkeen. Välillä tuntuu, että on pakko lähteä semmoiseen paikkaan, missä saa olla mökillä, eikä kuunnella esimerkiksi kaikkina juhlapäivinä, kun sirkkeli soi ja kaivinkoneet jyrisevät ja moottorisahalla kaadetaan metsää ja millään tavalla ei oteta huomioon ihmistä, joka on asunut siinä tontilla 30 vuotta.

Yhdyskuntarakenteen hajautuminen ei ole ainoa rakentamisesta vapaa-ajan asumiselle aiheutuva haitta. Vapaa-ajan asumista voivat häiritä myös infrastruktuurin, kuten teiden ja vesiväylien rakentaminen, sataman laajennukset tai parkkipaikkojen perustaminen. Haastattelussamme kuultiin kertomuksia, kuinka sadan vuoden ikäinen huvilayhdyskunta sai väistyä sataman laajennuksen tieltä sekä kuinka jo aiemmin museoitu laituri-alue korvattiin autojen parkkialueella. Myös tuulivoiman rakentaminen saatettiin kokea uhaksi rannikkoalueilla. Ilmeisesti on niin, että vapaa-ajan asumista ei ole tunnustettu omanlaisenaan ja arvokkaana suojelua kaipaavana kulttuurina, joka tulisi ottaa huomioon kuntien kaavoituksessa ja muussa päätöksenteossa.

Luonnonympäristön muutos

Luonnonläheisyyden ja rauhallisuuden merkitys on vapaa-ajan asumisessa erittäin keskeistä, joten monet vapaa-ajan asukkaat kokivat luonnonympäristöä koskevat muutokset vaikeiksi hyväksyä. Suurin luonnonympäristöön kohdistuva huoli ja uhka liittyy vesien saastumiseen. Eten-

kin saaristomökkeilijät olivat huolissaan Itämeren rehevöitymisestä, mutta myös useiden sisävesien laadun todettiin heikentyneen. Pitkään samalla paikkakunnalla vapaa-aikaansa viettäneiden mökkeilijöiden kokemukset perustuivat omiin muisteluihin ja havaintoihin muutoksesta. Kalastusmahdollisuudet ovat heikentyneet ja kalojen sijasta verkkoihin kertyy likaa ja levää. Merenranta-asukkaat olivat huolissaan myös merimetsojen leviämisestä ja siitä tuhosta, mitä ne saavat aikaan saariston herkälle luonnolle.

Haastatteluihimme osallistuneet mökkiläiset eivät nähneet vesien saastumista omaan toimintaansa tai ylipäättään vapaa-ajan asumiseen liittyvänä vesistöjen kuormituksena. Syyllisinä tapahtuneeseen muutokseen pidettiin maatalouden päästöjä sekä kalan kasvatusta. Itämeren tilanteen nähtiin suureksi osaksi johtuvan myös Pietarin jätevesistä. Toiveikkuutta herättivätkin ne toimenpiteet, joihin on ryhdytty niiden puhdistamiseksi.

Vesistöjen laadun heikkenemisen lisäksi luonnonympäristön käyttöä koskevana ristiriitoina nousivat esiin mökkiympäristön läheiset metsänhakuut, lähinnä avohakuut ja metsänauraukset, soranottamot ja kivimurskaamot. Paitsi luonnonympäristöä ne pilaavat ja muuttavat näkymiä, vähentävät marjastus- ja metsästyksmahdollisuuksia sekä aiheuttavat liikennettä ja melua.

Mökkeilyn tulevaisuuden näkymiä

Vapaa-ajan asuntojen määrän kehityksestä on Valtion taloudellisessa tutkimuskeskuksessa tehty kaksi vaihtoehtoista ennustetta vuodeksi 2025. Nämä perustuvat kansantaloudellisiin ja väestöllisiin ennusteisiin. Alhaisen kasvun ennusteen mukaan vapaa-ajan asuntoja tulee olemaan vuonna 2025 noin 530 000, ja korkean kasvun ennusteen mukaan niitä tulee olemaan 100 000 enemmän. Matalan kasvun ennuste perustuu olettamukseen, että mökkikanta kasvaa viime vuosien alentuneeseen tahtiin ja korkean kasvun ennuste, että se kasvaa samaan tahtiin kuin ollessaan korkeimmillaan 1970- ja 1990-luvuilla. Ennusteiden mukaan vapaa-ajan asuntojen varustelutaso tulee paranemaan ja yhä

useampi niistä tulee soveltumaan ympärivuotiseen käyttöön. (Berghäll ym. 2008). Mutta miten vapaa-ajan asuminen muuttuu laadullisesti?

Haastattelujen ja kyselyyn saamiemme vastausten perusteella mökkeilyyn liittyviksi tulevaisuuden trendeiksi voitiin tunnistaa vapaa-ajan asumisen *monipuolistuminen*, *mökillä oleskeluaikojen pidentyminen* sekä *mökkien varustetason parantaminen*. Mahdollinen trendi on myös se, että vapaa-ajan asuminen alkaa *kiinnostaa aikaisempaa enemmän naisia*. Vapaa-ajan asumisen tulevaisuuteen liittyy *sukupolvien välinen ketju* eli kysymys siitä, miten tulevat sukupolvet jatkavat edellisten sukupolvien vapaa-ajan asumisen käytäntöjä. Seuraavassa kuvataan näitä muutospiirteitä sekä pohditaan niiden seurauksia.

Vapaa-ajan asumisen monipuolistuminen

Kun sekä huviloilla että mökeillä vietettiin aiemmin aikaa lähinnä kesäisin, viime aikoina on alkanut yleistyä niin sanottu kakkosasuminen. Kakkosasunnot soveltuvat ympärivuotiseen käyttöön ja ovat usein kesämökkejä paremmin varustettuja. Tulevaisuuden kakkosasunto ei ole välttämättä rantamökki vaan se voi sijaita myös asutuskeskuksessa ja jopa kerrostalossa. Yhtenä vapaa-ajan asumisen muotona ovat vielä loma-osakkeet tai lomakeskuksista vuokratut vapaa-ajan asunnot. Nämä liittyvät vapaa-ajan asumisen enemmänkin matkailuun ja harrastuksiin kuin muut vapaa-ajan asunnon muodot.

Vapaa-ajan asuminen on monipuolistunut vapaa-ajan asuntojen vaihtoehtojen lisääntymisen seurauksena. Tätä muutospiirrettä korostaa se, että sama henkilö voi joustavasti vaihdella vapaa-ajan asumisen muotojaan. Hänellä voi olla jopa yhtäaikaaisesti perinteinen kesämökki ja kakkosasunto sekä mahdollisesti myös loma-osake. Monipuolistuminen tarkoittaa myös, että vapaa-ajan asumisen merkitykset eriytyvät. Perinteisessä kesämökkeilyssä on haluttu irrottautua arkisesta kaupunki- ja työelämästä mahdollisimman perusteellisesti. Tähän askeettinen ja luonnonläheinen kesämökkeily on tarjonnut mahdollisuuksia. Kakkosasumisen merkitys on toisenlainen: tavoitteena on viettää mahdollisimman paljon aikaa mieleisessä ympäristössä. Tällöin arkielämän ja vapaa-ajan erottaminen ei ole enää keskeinen tavoite, pikemmin-

kin päivittäin. Jotta vapaa-ajan asunnolla voisi oleskella aikaisempaa enemmän, arkea on muokattava sen mahdollistamiseksi. Esimerkiksi osa tutkimukseemme osallistuneista henkilöistä oli pidentänyt oleskeluaan vapaa-ajan asunnolla tekemällä siellä etätöitä. Vielä useammat olisivat siitä kiinnostuneita.

Kakkosasumisen yleistymisestä huolimatta myös perinteinen kesämökkeily pitää pintansa. Suurelle osalle vapaa-ajan asukkaista mökkeily edustaa nimenomaan perinteistä, vaatimatonta ja askeettista elämäntapaa, josta ei haluta luopua. Mökillä halutaan tehdä samoja asioita ja samalla tavoin, kuin siellä on aiempien sukupolvien aikana totuttu tekemään. Perinteisen kesämökkeilyn suosion säilymistä edistää myös vaatimattomasti varustetun mökin ylläpidon ja huollon vaivattomuus ja edullisuus. Vailla vesijohtoja, koneita ja laitteita olevan mökin voi huolta jättää kylmilleen talven ajaksi.

Mökillä oleskeluaikojen pidentyminen

Suuri osa tutkimukseemme osallistuneista vastaajista ilmoitti vapaa-ajan asunnon käytön lisääntyvän lähitulevaisuudessa. Osa ajatteli jopa muuttavansa mökille pysyvästi asumaan. Tähän onkin tulevaisuudessa entistä paremmat mahdollisuudet jo pelkästään väestön ikääntymisen ja vapaa-ajan lisääntymisen myötä. Eläkeläisten lukumäärä tulee lähimmän kymmenen vuoden aikana nousemaan. Eläkkeelle siirtymisen joustavuus esimerkiksi osa-aikaeläkkeen muodossa mahdollistaa myös joustavamman oleskelun vapaa-ajan asunnolla. Samoin työmarkkinoiden yleisen joustavuuden lisääminen sekä työn luonteen muuttuminen ajasta ja paikasta riippumattomaksi tulee lisäämään etätöiden tekemistä vapaa-ajan asunnolla.

Oleskeluaikojen pidentyminen vapaa-ajan asunnolla vahvistaa ennen kaikkea kakkosasumista. Tällöin kaupunkiasunto voi muuttua toisarvoisemmaksi ja ajankohtaiseksi tuleekin asumisratkaisujen uudelleenarviointi. Nykyisin noin 60 prosenttia vapaa-ajan asunnon omistavista kotitalouksista asuu omakotitalossa tai muussa pientalossa. Paljon vapaa-ajan asunnossaan oleskeleville omakotitaloa sopivampi asumismuoto saattaisi olla kaupunkiasunto kerrostalossa. Täl-

löin maaseutuasuunnosta voi tulla ykkösasunto ja kaupunkiasunnosta kakkosasunto.

Monessa suomalaisessa kunnassa vapaa-ajan asukkaat muodostavat suuren osan – joissakin kunnissa jopa enemmistön – kaikista kunnan asukkaista, jolloin vapaa-ajan asumisella on suuri merkitys paikalliseen talouteen ja palveluiden säilymiseen myös vakituksille asukkaille. Haastattelujemme perusteella vapaa-ajan asukkaiden huomioon ottaminen kuntien päätöksenteossa on kuitenkin useimmiten vielä varsin puutteellista, vaikka avauksia tähän suuntaan on jo tehty perustamalla joihinkin kuntiin vapaa-ajan asukkaiden toimikuntia tai foorumeita (Sisäasiainministeriö 2006). Useat vapaa-ajan asukkaat toivoivat, että mökkikunnat tiedottaisivat vireillä olevista asioistaan aikaisempaa enemmän myös vapaa-ajan asukkaille. Lisäksi kaivattiin sekä virallisia että epävirallisia vaikutuskanavia. Jotkut puhuivat kaksoiskuntalaisuudesta, mikä tarkoittaa oikeutta osallistua jollain tavalla kunnan päätöksentekoon sekä oikeutta käyttää kunnallisia palveluita vakituisten kuntalaisten tavoin.

Lisääntyvä vapaa-ajan asuminen aiheuttaa kunnille myös vaatimuksia tuottaa tarvittavia palveluita sekä paineita vähentää rajanvetoja vakituisten ja muiden kuntalaisten välillä. Esimerkiksi ikääntyminen tulee lisäämään tietynlaisten palveluiden tarvetta. Haastatteluissamme mökkiläiset painottivat terveydenhoidon palveluiden saatavuutta riippumatta vakituisesta asuinkunnasta. Myös liikennepalveluiden käytettävyys ja toimivuus tulee korostumaan, mikäli mökkeilyä halutaan jatkaa mahdollisimman myöhäiseen ikään asti.

Mökkien varustetason paraneminen

Vaikka monille mökkeilyyn yksi viehättävyys liittyy sen askeettisuu-teen, on mökkien varustelutaso parantunut vähitellen vuosien saatossa. Yksi keskeisimpiä muutoksia on ollut mökkien sähköistäminen. Nykyisin runsaat 70 prosenttia vapaa-ajan asunnoista on liitetty sähköverkkoon. Sen myötä mökkeihin on hankittu erilaisia sähköllä toimivia laitteita. Tärkeimpinä on pidetty jääkaappia ja televisiota, jotka löytyvät jo useimmista vapaa-ajan asunnoista. Oleskeluaikojen pidentymi-

nen osassa mökeistä on lisännyt ja lisää tulevaisuudessa myös tarvetta pyykinpesu- ja astianpesukoneiden hankintaan. Ajankäytön joustavuuden lisääntyminen edellyttää puolestaan mökille toimivia tieto- ja viestintäyhteyksiä.

Kaiken kaikkiaan noin puolet tutkimukseemme osallistuneista vapaa-ajan asukkaista suunnitteli lähivuosina muuttavansa jollakin tavalla vapaa-ajan asuntonsa varustetasoa tai ominaisuuksia. Osa aiotuista muutoksista koski kunnostamista, uusimista, lisärakentamista ja laajentamista. Osa puolestaan liittyi jätevesien käsittelyyn tai lämmöneristyksien parantamiseen. Toiveissa oli myös selkeästi mukavuutta parantavia muutoksia, kuten osan tai koko mökin talviasuttavaksi muuttaminen tai wc:n rakentaminen sisätiloihin.

Ekologisten syiden ja sähkön odotettavissa olevien hinnannousujen vuoksi monet vapaa-ajan asukkaat olivat kiinnostuneita vaihtoehtoisista lämmitysenergian ja sähkön tuottamisen tavoista. Suosituimpana sähkön kulutusta vähentävänä ratkaisuna pidettiin ilmalämpöpumpua, joka moneen mökkiin on jo hankittu. Kiinnostusta herättivät myös aurinkopaneelit, jotka ovat viime vuosina yleistyneet. Vapaa-ajan asuntojen varustelussa on mahdollista yhdistää luovalla tavalla perinteisiä käytäntöjä teknologian tuomiin uusiin ratkaisuihin.

Mökkeily kiinnostaa naisia

Tähän asti mökkeilyä ovat innokkaimmin harrastaneet keski-ikäiset ja sitä vanhemmat miehet. Ero naisiin verrattuna ei ole kuitenkaan ollut kovin suuri lukuun ottamatta 65 vuotta täyttäneitä. Myös naisista innokkaimmat mökkeilijät löytyvät keski-ikäisistä ja sitä vanhemmista. (Pääkkönen & Niemi 2002, 57.) Väestön ikääntyminen ja miesten naisia alhaisempi elinikä merkitsevät, että puolisoiden yhteinen mökki jää usein leskeksi jääneelle naiselle. Haastatteluissamme ilmeni myös toisenlainen piirre mökkeilyn naisistumisesta. Haastatteluryhmiimme osallistui useita keski-ikäisiä naisia, jotka olivat hankkineet mökin ainoastaan itselleen. Erityisesti kakkosasuminen näyttäisi kiinnostavan naisia. Tämä trendi ei kuitenkaan merkitse sitä, että naiset menisivät yksin korpeen mökkeilemään, vaan sosiaalisuudella vapaa-ajan asumi-

sen yhteydessä on naisille keskeinen merkitys. Tämä ilmenee siten, että vapaa-ajan asunto saatetaan hankkia paikkakunnalta, jossa lapset ja lapsenlapset mökkeilevät tai asuvat. Se merkitsee myös sitä, että vapaa-ajan asunto hankitaan läheltä kyläkeskusta, jotta vuorovaikutus paikallisten asukkaiden kanssa voisi olla mahdollisimman tiivistä. Naiset ovat kiinnostuneita myös paikkakuntien harrastusmahdollisuuksista. Heille on tärkeää, että arkiset askareet hoituvat sujuvasti myös mökkiympäristössä. Tällöin mukavuus ja riittävä varustetaso ovat hyvän vapaa-ajan asumisen edellytyksiä.

Mahdollinen mökkeilyn naisistuminen lisää mökkipaikkakunnilla tietynlaisten palveluiden kysyntää. Erilaiset korjaus- ja kunnostuspalvelut sekä mökkitalokkarityypiset palvelut tulevat tärkeiksi.

Mökkeilyn jatkuvuus sukupolvien ketjussa

Pitkällä aikavälillä vapaa-ajan asumisen tulevaisuus riippuu paljolti siitä, miten nykyajan nuoret – mökkien tulevat perijät – suhtautuvat mökkeilyyn tulevaisuudessa. Monet haastateltavamme kuvasivat mökkiään suvun kohtaamispaikaksi, jossa suvun tavat ja perinteet voidaan luontevasti siirtää nuorille sukupolville. Tällä tavalla nuoret sosiaalistuvat suomalaisiin vapaa-ajan asumisen perinteisiin ja mahdollisesti jatkavat niitä joko suvun yhteisellä tai omalla vapaa-ajan asunnollaan. Samalla tavalla useat tutkimukseemme osallistuneet keski-ikäiset olivat tottuneet mökkeilyyn 1960-luvulla. Mökki samoin kuin mökkeilyn tavatkin saadaan usein juuri perintönä.

Nykyiset mökkeilijät esittivät myös epäileviä kannanottoja omien lastensa ja lastenlastensa mökkeilyn tulevaisuudesta. Yleisin kannanotto oli se, että vaatimus mukavuustasosta on kasvanut sen verran korkeaksi, että vaatimattomissa oloissa mökkeily ei enää kiinnosta tulevia sukupolvia. Toisena perusteena esitettiin, että nykyisin vakituiset asunnot sijaitsevat usein maaseutumaisessa ympäristössä ja ovat isoja omakotitaloja, jolloin erilliselle vapaa-ajan asunnolle ei ole tarvetta.

Lopuksi

Olen tarkastellut suomalaisen vapaa-ajan asumisen lähtökohtia, siihen liittyviä merkityksiä, toiveiden ja todellisuuden välisiä ristiriitaisuuksia sekä tulevaisuuden näkymiä. Tarkoituksena oli eritellä vapaa-ajan asumisien moderneja ja traditionaalisia piirteitä sekä tulkita näitä osana modernia kulutuskulttuuria. Suomalainen vapaa-ajan asuminen on muotoutunut ja eriytynyt runsaan sadan vuoden aikana. Yleistysesään eri aikoina ja eri tavoin, vapaa-ajan asumisesta voidaan tunnistaa tiettyjä historiallisia kerrostumia. Suomalainen vapaa-ajan asuminen ei olekaan mikään yhtenäinen ilmiö. Moninaisuudestaan huolimatta siitä on muotoutunut oma erillinen maaseudun ja kaupungin välimaastoon sijoittuva kulttuurinsa, jolle on ominaista omat rituaalinsa. Näissä yhdistyvät vaihtelevalla tavalla elämäntavan modernit ja traditionaaliset merkitykset ja käytännöt. Erityisluonteensa vuoksi vapaa-ajan asuminen on myös haavoittuvaista ympäristössä tapahtuville muutoksille.

Pohjimmiltaan vapaa-ajan asuminen on hyvin moderni ilmiö. Kesämökkeily kytkeytyy moderniin elämäntapaan ensinnäkin siten, että massamuodossaan mökkeily tuli mahdolliseksi vasta, kun palkkatyö ja kaupungistuminen olivat edenneet ja käsitys modernista vapaa-ajasta oli syntynyt (Hirvonen & Puustinen 2008, 200). Toisena edellytyksenä on ollut riittävä tulotaso, jolloin välttämättömyshyödykkeiden hankintojen jälkeen kuluttajilta on riittänyt varoja myös vapaa-ajan kulutukseen. Tällaisissa oloissa elivät ensimmäisenä ryhmänä Suomessa säätyläiset, joiden parissa huvila-asutus alkoi 1800-luvun lopulla yleistyä. Vapaa-ajan asuminen onkin tyypillinen esimerkki siitä, miten uudet kulutustavat siirtyvät yhteiskuntaluokalta toiselle. Kolmas vapaa-ajan asumisen piirre, joka kytkee sen moderniin elämäntapaan, liittyy sen merkityksiin. Näissä korostuvat modernille kulutuskulttuurille ominainen vaihtelunhalu, vapauden korostuminen, yksilöllisyys ja identiteetin rakentaminen. Luonnonläheinen ja autonomista itsensä toteuttamista tarjoava vapaa-ajan asuminen on ollut vastapainona työ- ja kaupunkielämälle, jossa sidokset ja riippuvaisuudet ovat tiukkoja.

Nyky-yhteiskunnan rakenteelliset muutokset muuttavat myös vapaa-ajan asumista ja sen tulevaisuus on niistä riippuvainen. Tällaisia

ovat muun muassa yleinen talouskehitys, väestörakenteeseen ja yhdyskuntarakenteeseen liittyvät muutokset, työnteon rakenteelliset ehdot sekä vapaa-ajan asumisen ekologiset edellytykset. Yksi viimeaikainen muutos vapaa-ajan asumisessa on liittynyt työn ja vapaa-ajan erottamisen hämärtymiseen sekä vapaa-ajan lisääntymiseen, kun eläkkeellä olevien määrä kasvaa. Tällöin mahdollisuudet oleskella pitempiä aikoja vapaa-ajan asunnolla paranevat. Työn ajallisen ja paikallisen joustavuuden lisääntyttä vapaa-ajan asunnosta on tullut myös työn tekemisen paikka. Esimerkiksi halukkuus etätöiden tekemiseen mökillä on 2000-luvun aikana noussut merkittävästi (Nieminen 2009). Asumisen merkitys tulee muuttumaan, kun ihmisillä on kaksi tai jopa useampia asuntoja, esimerkiksi toinen maaseudulla ja toinen kaupungissa. Näistä kumpi tahansa voi olla ykkösasunto. Mökkeilyn ja vapaa-ajan asumisen tulevaisuutta tulisikin arvioida osana asumisen mallien kokonaisuutta. Mikäli kakkosasuminen laajenee, asettaa se myös vaatimuksia kuntien palvelurakenteen kehittämiseksi sekä päätöksentekojärjestelmille. Entistä laajemmin on otettava huomioon myös yhteiskunnan infrastruktuuri, esimerkiksi lämmitys-, vesi-, ja liikennejärjestelyt.

Vapaa-ajan asumisen yleistymiselle löytyy kuitenkin myös rajoittavia tekijöitä. Vapaa-ajan asunnon omistaminen on vahvasti riippuvainen tulotasosta. Yleisen tulotason ja sen jakautumisen muutokset vaikuttavat siihen, kuinka laajaa vapaa-ajan asuminen voi tulevaisuudessa olla. Rajoittavana tekijänä ovat myös ekologiset syyt. Vapaa-ajan asuminen ja kakkosasuminen edustaa hajautunutta yhdyskuntarakennetta, jota pidetään ekologisesti haitallisempina kuin tiivistä yhdyskuntarakennetta. Erityisesti vapaa-ajan asunnoille suuntautunut henkilöautoliikenne sekä lisääntyvä sähkölämmityksen käyttö ovat ongelmallisia. Nykyisille vapaa-ajan asumisen käytännöille onkin löydettävä uusia vaihtoehtoisia teknologioita ja toimintatapoja.

Lähteet

- AHLQVIST K, SANTAVUORI M, MUSTONEN P, MASSA I, Rytkönen A (2008) *Mökkeily elämäntapana ja ekotehokkaiden käytäntöjen hyväksyttävyyys*. TTS tutkimuksen raportteja ja oppaita 36. TTS tutkimus. Nurmijärvi.
- AHO S, ILOLA H (2006) *Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus*. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 6. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- BERGHÄLL E, PERRELS A, SAHARI A (2008) *Mökkikannan kehityspolku vuoteen 2025 asti*. VATT-keskustelualoitteita 455. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki.
- HIRVONEN J, PUUSTINEN S (2008) *Vapaa-ajan asumisen uudet tuulet. Suomalaisen näkemyksiä vapaa-ajan asumisesta*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 94. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- KARISTO A (2006) Kesämökki ja arjen ympäristöpolitiikka. Teoksessa: *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Toim. I Massa, S Ahonen, 122–137. Gaudeamus. Helsinki.
- KASANEN P (toim.) (2006) *Vapaa-ajan asuminen ja ekotehokkuus. Esiselvitys (VAPES)*. *Ekotehokkaiden innovaatioiden ja käytäntöjen alustava kartoitus*. Työtehoseuran raportteja ja oppaita 30. Työtehoseura. Nurmijärvi.
- KOMULAINEN V (2007) *Etätö maaseudulla kakkosasunnolla. Töissä lomalla luonnon helmassa*. MTT:n selvityksiä 136. Maa- ja elintarvikealan tutkimuskeskus. Jokioinen.
- Langinkosken museo* 2009. <http://www.langinkoskimuseo.com/kehukset/frameset.htm>.
- LEHTINEN A (2003) Johdanto: ympäristö, yhteisö ja oikeudenmukaisuus. Teoksessa: *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Toim. A Lehtinen, P Rannikko. Gaudeamus. Helsinki.
- MASSA I (2006) Perheen elämäntavan muutos ja arjen ympäristöpolitiikka. Teoksessa: *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Toim. I Massa, S Ahonen, 104–121. Gaudeamus. Helsinki.
- MELASNIEMI-UTELA H (2004) Suomalaisen mökkikulttuurin suunta. Teoksessa: *Ihanne ja todellisuus. Näkökulmia kulutuksen muutokseen*. Toim. K Ahlqvist, A Raijas, 145–163. Tilastokeskus. Helsinki.
- NIEMINEN M (2009) *Kesämökkibarometri 2009*. Tilastokeskus, Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki.
- PERRELS A (2008) Sustainable Mobility and Urbanity. In: *Building Blocks for Sustainable Transport. Obstacles, Trends, Solutions*. Toim. A Perrels, V Himanen, M Lee-Gosselin, 133–156. Emerald. UK.
- PERRELS A, KANGAS E (2007) *Vapaa-ajan asuntojen omistus ja käyttö – esiselvitys ekotehokkuuden kartoitusta varten*. VATT-keskustelualoitteita 417. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki.
- PITKÄNEN K, KOKKI R 2005. *Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyyn Järvi-Suomessa*. Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja 11. Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskus. Savonlinna.

- PITKÄNEN K, VEPSÄLÄINEN M (2005) Mökille hommiin ja hiljaisuuteen – Mökkeilymotiveista. Teoksessa: *Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyyn Järvi-Suomessa*. Toim. K Pitkänen, R Kokki, 161–191. Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja 11. Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskus. Savonlinna.
- PÄÄKKÖNEN H, NIEMI I (2002) *Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhannen vaihteessa*. Kulttuuri ja viestintä 2/2002. Tilastokeskus. Helsinki.
- Siirtolapuutarhaliitto 2009*. <http://www.siirtolapuutarhaliitto.fi/sspl.html>.
- Sisäasiainministeriö (2006) *Vapaa-ajan asukkaiden osallistuminen kuntien päätöksentekoon*. Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2006. Helsinki.
- VEBLEN T (2002, alkup. 1899) *Joutilas luokka. The Theory of Leisure Class*. Art House. Helsinki.
- VUORI O (1966) *Kesähuvilanomistus Suomessa. Kartoittava tutkimus kesäasuksesta ja huvilanomistuksesta taloudellisena ilmiönä*. (Väitöskirja). Turun yliopiston julkaisuja C 3, Scripta Lingua Fennica. Turun yliopisto. Turku.